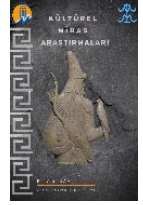

Kültürel Miras Araştırmaları Dergisi

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/kulmira>

e-ISSN 2757-9662

Hatalı Malzeme ve Yanlış Müdahale Uygulama Örneği Olarak Burhaniye Ağacık Caminin Değerlendirilmesi

Figen Erdoğan 1*

1* Balıkesir Üniversitesi, Ayvalık Meslek Yüksekokulu Mimari Restorasyon Bölümü, 10405, Balıkesir, Türkiye; (ffurtuna@hotmail.com)

*Sorumlu Yazar:
ffurtuna@hotmail.com

Araştırma Makalesi

Alıntı: Erdoğan, F. (2023). Hatalı Malzeme ve Yanlış Müdahale Uygulama Örneği Olarak Burhaniye Ağacık Caminin Değerlendirilmesi. *Kültürel Miras Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 16-28.

Geliş : 05.01.2022
Reviz 1 : 21.03.2023
Reviz 2 : 15.04.2023
Kabul : 25.04.2023
Yayınlama : 30.06.2023

Özet

Ağacık Köyü, Balıkesir ilinin Burhaniye ilçesine bağlı, doğuda Madra Dağ silsilesi, kuzeyde Kaz dağları, Batı da ise Ege denizi ile kuşatılmış kırsal mimarinin izlenebildiği şirin bir Kuzey Ege köyüdür. Ağacık köyünde yer alan Ağacık Cami, her geçen gün yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalan, hızla değişen kırsal dini mimarinin örneklerindedir. Araştırma sonucunda yapıda iç ve dış kaynaklı bozulmalar tespit edilmiştir. Yapının gerek arazi içinde konumlanış biçimi ve zemin özellikleri, gerekse de iklim şartları ve jeolojik hareketlere bağlı olarak yapıda fiziksel bozulmalar meydana gelmiştir. Son cemaat yerine yapılmış olan eklentiler; çeşmeler, pvc doğrama vb. uygulamalar belirli plan ve estetik kaygı taşımadan uygulandığı için yapının ilk kimliğine aykırı görünüş oluşturmaktadır. Anıtlarda bozulmanın ana kaynağı olan nem; hem strüktürde, hem de duvar resimlerinde ciddi tahribatlar oluşturmaktadır. Tozuma, kavlama, tuzlanma, parça kopması, sıvada ve boya da çatlak ve çiçeklenme duvar resimleri üzerinde tespit edilen önemli tahribatlardır. Dönemin özelliklerini ve sanatını yansıtmamasından dolayı, bu tür Kültür Varlıklarının korunması ve gelecek nesillere sağlıklı bir şekilde ulaşması son derece önemlidir. Bu nedenle, öncelikle gerekli uzman incelemeleri hassasiyetle yapılmalı, planlanan bir süreçte, uygun müdahalelerle cami en kısa sürede restore edilip uygun şartlar dahilinde koruma altına alınmalıdır. Bu çalışmada Ağacık Köyü caminde mimari ve dini öğelerde yıllar içinde gerçekleştirilen yanlış müdahaleler ve hatalı malzeme uygulamaları incelenmiş, fotoğraflarla belgelenmiştir. Bu uygulamaların zaman çok geç olmadan, yapıya daha fazla zarar verilmeden aslına uygun çağdaş restorasyon teknikleri ile en kısa zamanda giderilmesi bugün elzemdir. Bu çalışmanın amacı, mimari değerlerimizi yansıtan ve günümüze doğru bir biçimde ulaştırılması gereken bir kültürel mirasın korunması gereken miras olduğu konusunda bir toplum bilincinin yaratılması, bu bilinçle bu yapı hakkında arşiv oluşturulması ve gelecek kuşaklara aktarılmasıdır.

Anahtar Kelimeler: Ağacık, kültürel miras, restorasyon, hatalı malzeme, koruma, duvar resmi.

An Evaluation of Ağacık Mosque in Ağacık Village, Burhaniye as an Example off Faulty Material Applications and Wrong ImproperInterventions

*Corresponding Author:
ffurtuna@hotmail.com

Research Article

Citation: Erdoğan, F. (2023). An Evaluation of Ağacık Mosque in Ağacık Village, Burhaniye as an Example off Faulty Material Applications and Wrong ImproperInterventions. *Journal of Cultural Heritage Research*, 4(1), 16-28 (in Turkish).

Received : 05.01.2022
Revised 1 : 21.03.2023
Revised 2 : 15.04.2023
Accepted : 25.04.2023
Published : 30.06.2023

Abstract

Ağacık is a charming North Eagean village in the Burhaniye district of Balıkesir, where you can watch the rural architecture surrounded by the Madra Mountain rance in the east, the Ida Mountains in the north and the Eagean Sea in the west. Located in the Village Ağacık, Ağacık Mosque is one of the examples of the rapidly changing rural religious architecture that is in the danger of disappearing day by day. As a result of research, in internal and external deterioration was detected in the structure. physical detoration accured in the structure due to the way the structure is located in the land and the ground features, as well as climatic conditions and geological movements. Additions to the portico; fountains, pvc joinery, etc. applications are applied without certain plans and aesthetic concerns, so they create a wiew contrary to the first identity of the building. Humidity, which is the main source of deterioration in monuments. causes serious damages both in the structure and in mural paintings. Dusting, scaling, salting, fragment brakage, cracks in plaster and paint are also significant damages detected on mural paintings. Due to the fact that it reflects the characteristics and art of the period, It is extremely important that such cultural properties are preserved and reach to the future generations in a healty way. For thiş,reason, first of all, the nessesary expert examinations should be carried out with sensitivity,, in a planned process, with appropriate interventions, the mosque should be restored as soon as possible and taken under protection under appropriate conditions. In this study, the wrong interventions and faulty material applications carred out over the years in the architectural and religious elements in the Ağacık Village Moqqe were examined and documented with photograprs. Today is essential that these practises are eliminated as soon as possible with the orijinal contemporary restoration tecniques before it is too late and wihhout further damage to the structure. The aim of this study is to create a public awerness that a cultural heritage that reflects our architeturual values and need to delivered to the present day is a heritage that needs to be protected, and with this awerness, an archive is created about this structure and transferred to future genarations.

Keywords: Ağacık, cultural heritage, restoration, faulty material, protection, mural painting.

1. Giriş

Yaşadığımız eşsiz gezegen üzerinde yüzyıllardır insanoğlu muazzam uygarlıklar oluşturmuştur. İnsanlık, çağımızda kültür varlığı olarak tanımlanan taşınır ve taşınmazlara karşı yıllar içinde, bir gereklilik olarak olumlu ya da olumsuz, değişik müdahalelerde bulunmuştur. Anadolu’da binlerce yıldan bu yana birçok uygarlık prehistorik yerleşmeler (ilk köyler, kasabalar, şehir devletçikleri) ilk devletler, Antik Yunan ve Roma, Ortaçağ kentleri kurmuş ve mimari yapıtlar ile donatmışlardır. Anadolu Selçuklu ve Osmanlı dönemiyle zirve yapmış bu zengin miras Cumhuriyet dönemi mimarisi ile de taçlanmıştır. Mimari mirasın korunması bugün tüm dünyada geçerli olduğu gibi ülkemizde de elzemdir. Bu zengin mirasın korunması, değerlendirilmesi ve bizden sonraki nesillere sürdürülerek aktarılması görevi, “koruma” olarak adlandırılmaktadır. Geçmişten gelen ya da mevcut zaman diliminde bulunan eserlerin, anıtların kullanım ömürlerini uzatarak geleceğe aktarma isteği bu kavramın oluşmasını sağlamıştır. Eski dönemlerde günümüz koşullarındaki gibi olmasa da onarma, taşıma, yapının malzemelerini başka bir alanda kullanma gibi koruma eylemleri yapılmıştır (Kaderli, 2014). Geçmişten gelen bu yaklaşım günümüzde korumanın gerekliliği, koruma, yaşatma, yaşayarak yaşatma bilincinin oluşması ve gelişmesine neden olmuştur. Fakat ‘koruma’ yine de tüm dünyada istenilen düzeyde değildir. Korumayı gerçekleştirmek için gerekli ilke ve uygulamaya yönelik politikalar ile kullanılacak maddi imkanlar, fonlar, denetleme, örgütsel ve koruma eğitimi eksikliği (ilkokuldan itibaren halkı bilinçlendirme), sanat, usta ve zanaatkârların eksikliği, geleneksel sanatların yaşatılması vb. araçların istenilen düzeye ulaşmadığı da bir gerçektir.

Bu çalışmanın amacı ülkemizde yerel mimarinin ender taşınmaz Kültür Varlıkları örneklerinden biri olan Burhaniye İlçesi’ne bağlı Ağacık Köyü Cami’nin çağdaş ekleri, mevcut teknik sorunları ve bezeme de oluşan tahribatlar incelenmiştir. Bu çalışma ile mimari değerlerimizi yansıtan ve günümüze doğru bir biçimde ulaştırılması gereken bir kültürel mirasın korunması gereken miras olduğu konusunda bir toplum bilincinin yaratılması hedeflenmiştir. Bu sayede yapısal sorunların tespit edilmesi ve onarım ve özdeş malzemelerin yapı restorasyonunda kullanılması yapının arşivlenmesinde ve yapının daha sonra yeniden kullanımında yarar sağlayacaktır. Çalışma kapsamı içeriğinde, modern ekler, yanlış restorasyonlar ve duvar resimlerinin bozulma

nedenleri, alçı kabartmaların sorunları, yapı bozulma nedenleri, onarım yöntemleri ve uygulama basamaklarının amaç ve yöntemleri sistematik bir yaklaşımla ele alınmıştır. Bunlar yerinde tespit ederek, gerekli ön araştırma ve incelemeyi yaparak, sorunların nasıl çözülebileceğine dair bulgu ve yöntemleri ortaya çıkarılmıştır.

Çalışmanın yapılacağı Ağacık köyü ziyaret edilerek, Cami’nin hem çevresi hem de içerisi ayrıntılı şekilde incelenmiş ve fotoğraflanmıştır. Alınan ölçüler ve eskizler, Autocad programı kullanılarak düzenlenmiş ve çizilmiştir. Köydeki insanlarla yapılan görüşmeler sonucunda hem Ağacık köyü hem de Ağacık Cami hakkında bilgiler edinilmiş, bu bilgiler bilgisayar ortamına aktarılarak değerlendirilmiştir. Çalışmanın kapsamını Ağacık Caminin mevcut durumun ayrıntılı bir şekilde incelenmesi oluşturmaktadır. Yapıya zaman içinde eklenen çağdaş eklerin ve insan kaynaklı tahribatların yapıya verdiği zararlar sistematik bir çerçevede ele alınmıştır.

2. Ağacık Cami

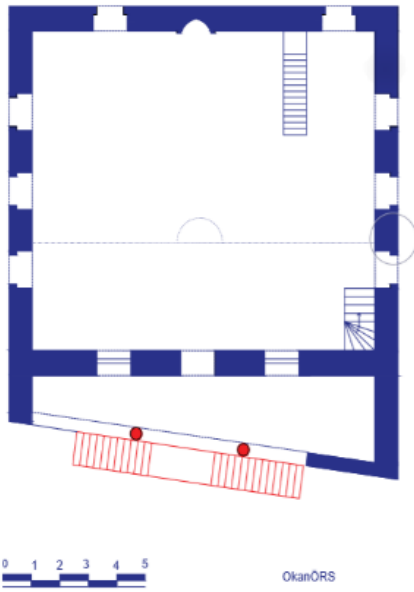
Burhaniye ilçesi Balıkesir’in güneyinde yer alan, batı da Ege Denizi, kuzeyde Kaz Dağları, doğuda ise Madra Dağları ile çevrili ovada kurulu bir yerleşim yeridir. Kuzeyde Havran ve İvrindi, güneyde ise Gömeç ve Ayvalık ilçeleri ile komşudur.

Çalışma konusu olan Ağacık Köyü Cami Burhaniye’ye 11 km uzaklıktadır. Herhangi bir kitabesi bulunmayan yapının giriş kapısı üzerinde günümüz rakamlarıyla yazılmış olan 1325 / 1907 tarihi bulunmaktadır (Sözlü, 2014).

Ağacık Caminin, kırma çatılı, düz ahşap tavanlı ve bağdadi kubbeli ile örtülü bir planı vardır. Cami, kuzey – güney yönünde eğimli bir arazi üzerine inşa edilmiştir. Kareye yakın dikdörtgen bir plana sahiptir. Güney cephede iki adet düz lentolu pencere bulunmaktadır. Bu pencerelerin üzerinde, daha sonradan dıştan kapatılmış, dairesel iki pencere vardır. Caminin kuzey cephesinde sonradan kapatılmış son cemaat revakı bulunmaktadır. Yapı içten doğu – batı yönünde 11.40 m, kuzey – güney yönünde 9.85 m ölçülerindedir (Sözlü, 2014). (Şekil 1-2-3) Düzgün kesme taş örgülü ve toprak harç malzemedan yapılmış olan caminin doğu ve batı ve güney cepheleri sıvanmıştır. Kuzey cephede sıvalı yüzeyde boya ile taş örgüsü görünümü oluşturulmuştur.

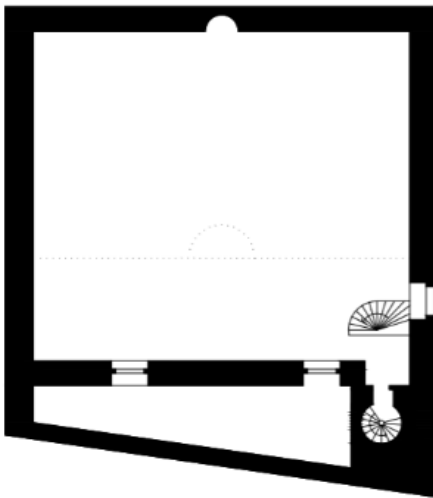

Şekil 1. Ağacık Köyü Cami hava fotoğrafı ve imar planı, 2022.

Ağacık Mahallesi Cami-Zemin Kat Planı

Şekil 2. Ağacık mahallesi cami zemin kat plan krokisi.

Çizim 2- Ağacık Mahallesi Cami Üst Kat Planı

Okan ÖRS

Şekil 3. Ağacık mahallesi cami üst kat plan krokisi.

Kuzey cephede camiye çıkışı sağlayan iki yönlü merdiven bulunmaktadır. Yapının kuzeyi su basman seviyesine kadar yükseltilerek güney tarafla eşitlik sağlanmıştır (Şekil 4). Bu cephede yer alan iki sütunlu giriş, Neo-klasik mimarinin güzel bir örneğidir (Sözlü, 2014).

Şekil 4. Ağacık cami kuzey cepheden görünüş ve merdivenli giriş, 2019.

Ağacık Köyü Cami mimarisinden çok duvar resimleri ve süslemeleri ile dikkat çekicidir. Batılılaşma Döneminde Türk sanatında görülen Barok ('S' ve 'C' kıvrımları), Neo-Klasik ve Ampir üslubun özelliklerini duvarlarda, alçı mihrap nişinde kubbe ve ahşap tavan süslemelerinde görülmektedir. Cami, çevresindeki benzer camiler gibi (Şahinler Köyü Cami) yapılarındaki Geç Osmanlı döneminin benzer niteliklerini taşımaktadır (Sözlü, 2014) (Şekil 5).

Şekil 5. Harimde yer alan geç dönem süslemeleri, 2019.

Süslemelerin bir kısmı, duvar resmi bir kısmı da alçı işi olarak uygulanmıştır. Bu süslemeler, dönemin karakteristik öğeleri olan Barok, rokoko ve Ampir üslup ile birlikte kullanılmış olması nedeniyle dikkat çekicidir.

Yapıdaki yer alan süslemelerde, duvar resimlerinde herhangi bir sanatçı imzasına rastlanılmamıştır. Resimleri kimin yaptığı bilinmemekle birlikte, bölgeyi tanıyan, çevreyle bağlantılı, dönemin modasından haberdar yerli ya da gezici Rum ya da Türk ustaların varlığı düşünülmektedir.

Yapıda güneyde oldukça dikkat çekici alçı bir mihrap yer almaktadır. Sonradan boyanan kırmızı renk kıvrımlı perde motifi Barok Sanat özelliğini yansıtmaktadır. Perdenin üstündeki duvarda kıvrım dal, yapraklar ve üzüm salkımlarından oluşan alçı bezeme sonradan boyanmıştır. Minber ise hafif ahşap malzemeden yapılmış ve geometrik desenlerle bezelidir. Giriş kapısı kemerle belirtilmiştir. Minber sonradan yeşil renge boyanmıştır. Kuzeyde yer alan kadınlar Mahfili ahşap yapı ve ahşap taşıyıcıdır. Korkulukların altında kalan bölüm çıtakarı baklava dilimi ve zikzak bezelidir. Zaman içinde değişik renklere boyanmıştır.

2.1. Yapıda Mevcut Bozulmalar

Yapıda yer alan bozulmaları genel hatları ile sıralanacak olursa; çağdaş ekler, yanlış restorasyonlar, depremden ve zemin oturmalarından kaynaklanan tehlikeli çatlaklar, biyolojik bozulmalar (yağmur

suyunun etkisi ile yosunlar), süslemedeki, özellikle duvar resimlerinde boyalar üzerinde görülen (tozuma, kavlama ve parça kopması) kabarma ve dökülmelerdir. Ayrıca modern tamiratlarda kullanılan çimentolu sıvalar ve yoğun nem hareketlerinden dolayı oluşan tuzlar da bunlar arasında sayılabilir.

2.2. Niteliksiz Müdahaleler

Ağacık Cami'nde, son cemaat yeri revakı, demir ve cam aksam kullanılarak kapatılmıştır. İçerisine sonradan yapılmış olan eklentiler, yapının orijinal halinden farklı bir duruma gelmesine yol açmıştır. Ayrıca son cemaat yeri için sonradan eklenmiş olan abdest muslukları ve su borularının gizlenmemiş olması nedeniyle olumsuz görsel etki oluşturmaktadır. Yine bu bölüm içerisinde bulunan demir gergi çubukları, tavanda su deposu, elektrik kabloları mermer servis, dolap ve şofben gibi eklentiler son cemaat yeri içinde yer alan diğer olumsuzluklardır. Özellikle çatıda yer alan su deposu yapı için oldukça tehlike arz etmektedir. Bunun yanında çevrede yer alan tabureler, yangın tüpü, askılık vb eşyalar tarihi revakın tüm görselliğini örtmektedir (Şekil 6).

Şekil 6. Son cemaat yerinin bugünkü durumu ve eklentiler, 2019.

Kuzey cephe de yer alan yapıya girişi sağlayan oldukça dikkat çekici olan iki taraflı merdivenin, bugünkü halinin orijinal halde olmadığı, sarımsak taşlı (ignimbirit) ilk halinin üzerine önce beton dökülerek üzerine özensiz bir şekilde beyaz mermer ile döşendiği görülmektedir. Bu uygulama orijinal merdivenin

rahatlığında olmayıp, daha dik hale getirilerek, çıkış rahatlığını kaybettirmiştir (Şekil 7). Orijinal merdivende bulunan sarımsak taşı Ayvalık bölgesine özgü, bugün Sarımsaklı Badavut Mevkiindeki ocaklardan çıkarılan jeolojik adıyla ignimbirit olarak bilinen gülkurusu renkli bir taştır. Bu durum o dönem

de toplumlar için önemli olan bir anıtta yörenin meşhur taşının kullanıldığını ve yaklaşık 30 km mesafeden transfer edildiğini de göstermesi açısından önemlidir.

Şekil 7. Merdivenin bugünkü hali, 2019.

Binanın kırma çatısında yer alan su deposu binanın tarihi görüntüsüne uymamaktadır ve aynı zamanda ciddi risk yaratmaktadır. Deponun hatalı konumlandırılması patlaması ve paslanmasına bağlı olarak su kaçırmaları durumunda binanın dış yapısına ve içyapıdaki bezemelere, duvarlara ve zemine zarar verebilir. Yapıyla asla bağdaşmayan bu görüntünün ivedilikle kaldırılması gereklidir. Batı cephesinde yer

alan klima dış ünitesi binanın görsel bütünlüğüne yakışmamaktadır. Buna uygun başka bir uygulamanın gerçekleştirilmesi gereklidir. Ayrıca güney cephede köşelerde yer alan iki adet gereksiz tahliye borusu hem görselliği bozmakta hem de yapı için tehlike oluşturmaktadır (Şekil 8).

Şekil 8. Sıvalı batı ve güney cephe. Çatıda su sistemi, duvarda klima ünitesi 2019.

Harime girişi sağlayan son cemaat yeri revakında yer alan iki sütunle sınırlı düz lentolu kapıyı oluşturan yapı taşları boyanmıştır. Ahşap kapı da yağlı boya ile yeşil renge boyanmıştır. Harimde giriş kapısının sağ ve solunda yer alan dikdörtgen sade duvar resimli panolar üzerindeki elektrik sistemi ve

kablolar ile tahrip edilmiş ve yer yer boyanmıştır. Çağdaş duvar seramik kaplaması ve yeşil yağlı boya burada görselliği bozmaktadır (Şekil 9).

Şekil 9. Boyalı ahşap kapı ön ve arka yüzü, kablolar ve seramik kaplama 2019.

2.3. Yapısal Bozulmalar

Harime geçişi sağlayan kuzey duvar üzerinde yer alan iki adet tepe penceresi çevresinde diyagonal çatlaklar bulunmaktadır. Çatlaklar gerilme yoğunluğu yüksek olan bölgelerde meydana gelir. Kapı ve pencere kenarındaki çatlaklar duvar düzlemine dik eğilme ya da düzlemi doğrultusunda oluşan kayma gerilmeleri nedeniyle oluşur. Duvarların birleşim yerlerinden düşey ya da diyagonal çatlaklar şeklinde ayrılması, duvarın düzlemine dik ve düzlemi doğrultusundaki kuvvetlerin birleşik bir fonksiyonudur. Kapı ve pencere boşluğu olmayan uzun duvarlarda duvar düzlemine dik kuvvetler alt bölgede yatay çatlaklar ile duvar birleşimlerinde düşey ya da diyagonal çatlaklar oluşturur (Mahrebel, 2006).

Son cemaat yeri ile harimi ayıran duvarda yer alan pencerelerden üst kısımda bulunan iki pencere gerek malzeme gerekse pencere konstrüksiyonu açısından incelendiğinde yenileme ve tadilat amaçlı eklenti olarak sonradan yapıya eklenmiştir. Alt alta gelen bu pencerelerin her ikisinde de birbirlerini kesen uzun çatlaklar oluşturmuş olmaları, mutlaka incelenmesi ve değerlendirilmesi gereken sorunlar olarak göze çarpmaktadır (Şekil 10). Ayrıca pencerenin denizlik bölümünde yer alan alçı ile yapılan tamirat, dikdörtgen panolardan oluşan kuzey duvarda yer alan duvar resimlerine zarar vermekte ve yukarıda da değinildiği gibi sonradan açıldığı izlenimini vermektedir.

Şekil 10. Son Cemaat Yeri yeni açılan pencere ve kılcal duvar çatlakları, 2019.

2.4. Malzeme ve süsleme Bozulmaları

Kuzeyde yer alan girişin hemen üstünde ahşap yapılı Bursa kemeriyle birbirine bağlanmış ahşap sütunlar üzerine oturan kadınlar mahfili ve tavanı ahşap süslemesi ile oldukça dikkat çekicidir. Mahfile

çıkmayı sağlayan ahşap merdiven orijinal olup yer yer hasarlı olan kısımlar uygun olmayan yöntemlerle, geçici olarak onarılmaya çalışılmıştır. Zaman içinde farklı renklere boyanmıştır (yeşil) (Şekil 11).

Şekil 11. Sonradan yeşile boyalı mahfil merdivenleri ve trabzan, 2019.

Yapının doğu, batı ve güney cepheleri bugün beton sıvalıdır ve boyalıdır. Modern tamiratlarda kullanılan çimento yapı ile asla bağdaşmamaktadır. Yapının hava ile irtibatını kesmekte, nem kaynaklı sorunlara yol açmaktadır. Nemin etkisi iç mekanda malzemede ve bezemede görülmektedir. İnce kılcal çatlaklar duvar yüzeyde seçilmektedir. Yapıda kullanılan orijinal sıva ise kireç harçlı ve saman

karışımıdır. Yapı iç duvarlarında yer yer sıvalarda dağınıklar ve boyalarda kavlamalar görülmektedir (Şekil 12). Sıvanın tamamen döküldüğü bölgelerde ise duvarda toprak harçlı ve taş örgülü orijinal duvar yapısı ortaya çıkmaktadır. Benzer yapım malzemesi çevre mimarisinde de görülmektedir (Şekil 13).

Şekil 12. Yapıda kireç harçlı samanlı sıva kullanımı, sıvada bozulmalar ve yapım malzemesi.

Şekil 13. Yapının beton harçlı güney duvarı ve çevre mimarisi örneği, 2019.

Harimde, doğu ve batı duvarlarda yer alan iki adet dikdörtgen bitkisel bezemeli panolar üzerine karşılıklı monte edilmiş olan iki klima sistemi bezemeli yüzeye zarar vermiş ve caminin görsel bütünlüğünü olumsuz etkilemiştir (Şekil 14).

Şekil 14. Doğu duvarı üzerinde klimalar ve bitkisel motifli panolar üzerinde floresan lambaları ve pimapen pencereler, 2019.

Mihrap nişi, silmeli yuvarlak kemerlidir ve süsleme bakımından oldukça dikkat çekicidir.

Sütunçeler yumurta dizisi ok ucu ve natüralist çiçek motifleri bezemeli alçı işi ile kuşatılmıştır. Kırmızıya boyalı bir barok perde ile bugün oldukça dikkat çekicidir. Mihrabın doğu ve batısında iki adet basık kemerli pencere bulunmaktadır. Mihrabın batısında yer alan minber sade bir ahşap işçiliğine sahiptir. Güney duvarı boyunca uzanan yaklaşık 50 cm yüksekliğinde, sonradan ilave edilmiş yeşil dekorlu modern seramik döşeli bir seki yaklaşık 30 cm'lik bir çıkıntı yaparak tüm duvarı kaplamaktadır. Ayrıca seramik kaplamanın üst bölümü boyanarak güney duvarı boyunca orijinal duvar resimlerini tahrip etmiştir. Mihrap nişi içinde ise, beyaz renkli ve ara dekorlu çağdaş seramikler döşenerek yaklaşık 1.5 metre yüksekliğe ulaşarak mihrap nişinin orijinalliğini bozmuştur. Nişin üst bölümü ise sonradan yağlıboya ile yeşile boyanmıştır. Seramik kaplamanın yapının doğu, batı ve kuzey yönünde de devam ettiği görülmektedir. Zeminden gelen nem kaynaklı soruna bu şekilde bir çözüm bulunduğu düşünülmektedir. (Şekil 15).

Şekil 15. Tüm cephede özellikle de mihrap nişi içinde yer alan modern seramik kaplaması, 2019.

Kible duvarı boyunca ve mihrap içinde sonradan yapılmış olan bu seramik döşemeler, zemin kaynaklı oluştuğunu düşündüğümüz nemin giderilmesi için alınmış bir önlem olsa da caminin görsel bütünlüğünü bozmaktadır. Bununla birlikte zemin kaynaklı nemin duvarlara yürümesine de engel olamamıştır.

Mihrap nişinin sütunçeleri üzerinde yer alan alçı süslemeler üzerinde tüm mihrap kavsarasını kuşatan elektrik kabloları ve renkli ampuller yerleştirilerek sözde mihrap ön plana çıkarılmaya çalışılmış fakat açılan lamba delikleri ve yerleştirilen kablolar ile mihraba, alçı kuşatma kemerine ve sütunçelere zarara verilmiştir. Ayrıca orta bordürde yer alan natüralist çiçek motiflerinin çevrelerinin de krem renkli yağlıboya ile sonradan boyandığı görülmektedir (Şekil 16).

Doğu, batı ve güney cephelerde pencerelerin aralarında kalan dikdörtgen silmelerle çevrilmiş bitkisel motiflerle süslü panoların iç kısımlarına panolar boyunca uzunlamasına floresan lambalar

yerleştirilmiş, açılan delikler duvar resimlerini tahrip etmiştir. Ayrıca tüm bu görsel bütünlük, sonradan yenilenen bu dikdörtgen panoların arasında yer alan basık kemerlerin içindeki modern pimapen, pencereler ile de bozulmuştur (Şekil 17).

Şekil 16. Mihrabı kuşatan kemer ve alçı bezemeler üzerinde modern lambalar, 2019.

Şekil 17. Florasan lamba, pimapen ve modern seramikler, 2019.

Duvar resimleri üzerinde rutubet, yapının tümünü olumsuz etkileyebilen bir hasar nedenidir. Yalnızca yapı malzemesi olan taşın yapısını değil, tüm kâgir elemanların ve sıvanın da çözülüp dağılmasına, hatta bazı yapı elemanlarının işlevlerini yitirmesine yol açabilir. Özellikle yeterince havalanamayan iç mekânlarda, kötü koku, duvar yüzeylerinde ve resimlerinde ıslaklık, renklenme, çiçeklenme, tuzlanma ve hatta yosun oluşumu, rutubetin varlığına işaret eder (Anonim, 2013).

Yüzeyde çiçeklenmeye, kabuk oluşumuna, aşınma ve yapısal parçalanmalara neden olan çözünür tuz hareketlerinin başlıcaları kılcal yükselme, sıvanın ıslak alandan kuru kılcal alana doğru hareketi olayı ve

çözelti içindeki tuzların dinamik denge nedeniyle yayılması, yani çözeltinin yoğun olduğu alandan daha seyreltik olduğu alana hareketidir. Tuzların taşınmasındaki tek araç olan su hareketini önlemek bir çözüm olsa da uygulanması her zaman mümkün olamamaktadır. Yükselen nem, yağmur, yoğunlaşma veya bir başka kaynaktan suyun duvara girişi uygun yöntemlerle, mümkün olduğunca durdurulmaya çalışılmalıdır (Tabasso, 1992).

Ağacık caminde nem kaynaklı sorunlar hemen hemem tüm duvar resimlerinde görülmektedir. Bozulmalar pencere nişleri üzerinde, yapıyı üç yönden dolaşan gri renkli kalemî silmelerin üzerinde kendini gösterir. Mihrabın sağında ve solunda harimin doğu,

batı ve güney duvarı boyunca pencere aralarında yer alan dikdörtgen panolar içinde mavi ve beyaz rengin hakim olduğu bitkisel motifler yer alır. Özellikle mihrap duvarı boyunca bu panoların alt bölümlerinde nem kaynaklı dökülme ve parça kopmaları görülmektedir. Silmelerin üst bölümünde doğu ve batı duvarı boyunca beyaz zemin üzerine yine silmelerle kuşatılmış vazo içinden çıkan çiçek motifleri yer almaktadır. Burada yer alan duvar resimlerinde ve silmelerde de solma ve parça kopmaları görülmektedir. Ayrıca pencere kemerleri üzerinde yer alan sarmaşık motiflerinde de bu renk solması yer yer

izlenmektedir. Mihrap nişinin iki yanında, yaklaşık 70 cm yükseklikte iki ayrı tasvir yer alır. Kuzeydeki resimde, yuvarlak kemerli derin niş içinde bir şamdan da yanan bir mum resmedilmiştir. Yer yer tahrip olmuş olan bu bölümde de nemin etkisi tozuma, parça kopması olarak açıkça görülmektedir. Ayrıca şamdanın alt bölümü sonra da boyanmış ve görseelliği bozulmuştur. Mihrabın hemen sağında ise bir yerleşim birimi tasviri minareleri ile dikkat çeker. Parça kopması ve nem kaynaklı sorunlar burada da izlenmektedir (Şekil 18).

Şekil 18. Boyada nemin etkisi; kavlama ve parça kopması, 2019.

Nem kaynaklı hasarlarda nemin etkisini azaltmak için: 1; duvardaki nemin dağılımı ve miktarı ölçülerek nemin kaynağının, yani yükselen nem (zeminden), sızıntı (duvardan ya da tavadan), yağuşma (yüzeyden) veya diğer nedenlerin olup olmadığı belirlenmelidir. 2; yapının tamamında ve dışında bağıl nem ve sıcaklık ölçümleri yapılmalıdır. Bu araştırma sırasında nem, rutubet ve sıcaklık farklılıkları ve dağılımlarını görmek için ölçümler yıl boyunca sürdürülmelidir. Mevsimsel değişikliklere bağlı yağuşma kaynaklı nemin olup olmadığı ancak bu şekilde yapılacak ölçüm ile anlaşılabilir. 3; Duvarın iç ve dış sıcaklıkları karşılaştırılarak, duvarın ısı iletkenliğinin değerlendirilmesi, yağuşmanın artmasına yol açan durumların bulunup bulunmadığının anlaşılmasını sağlar (Massari & Massari, 1993).

Alçı süslemeler mihrap ve çevresinde yoğunlaşmıştır ve mihrap oldukça dikkat çekicidir. Sütuncelerin neme maruz kalan kısımlarında tozuma, boya dökülmeleri ve parça kayıpları görülmektedir. Sütunçelerin hemen üzerinden ve kabloları açıktan geçen eklenti ışıklandırma sistemi, yapıyı hem fiziksel hem de görsel anlamda bozmaktadır (Şekil 19).

Mihrap sütunçeleri ve yuvarlak kemer alçı malzemeden yapılmıştır. Mihrap alçıdan Barok perde kabartmalı ve boyalıdır. Perde iki yandan bağlıdır.

Barok perde ve mihrap nişinin zaman içinde boyandığı ve orijinal halinden uzaklaştığı tespit edilmiştir. Ahşap yapılı kadınlar mahfili boyalıdır. Boya raspası yapılarak ya da boya sökücüler uygulanarak itinalı bir şekilde temizlenmeli ve ahşap koruyucu uygulanmalıdır (Şekil 20). Doğru duvarında üç basık kemer açıklıklı pencere bulunmaktadır. Basık kemerler üzerinde yer alan S ve C kıvrımlı altın varaklı palmet motifli alçı bezemeler üzerinde nem kaynaklı tozuma ve parça kopması görülmektedir (Şekil 21).

Şekil 19. Mihrapta alçıda bozulmalar (detay), 2019.

Şekil 20. Kadınlar mahfili ve Mihrap süslemeleri, ışık eklentileri, 2019.

Şekil 21. Alçı işlerinde bozulmalar ve resimde tozuma ve solma, 2019.

3. Değerlendirme ve Sonuçlar

Cami, Balıkesir ili Burhaniye ilçesinde Ağacık Köyü'nün merkezinde hafif eğimli bir yamaçta, manzaraya hakim bir noktada yer almaktadır. Yapı Geç Osmanlı Dönemi ve sanatta bu dönemin özelliklerini yansıması açısından süslemeleri ve planı ile bölge açısından oldukça önemli bir kırsal dini mimari örneğidir. Cami, mimari açıdan oldukça sade olduğu kadar süslemeleri ile bir o kadar da dikkat çekicidir. Plan ve süslemeleriyle bölgenin taşra mimarisinin ünik örneklerinden birini oluşturur. Fakat bugün ne yazık ki gerek insan kaynaklı; yanlış müdahaleler, onarımlar ve modern eklentiler, gerekse doğa kaynaklı hasarlar sebebiyle gün geçtikçe orijinallliğini kaybetmektedir.

Ağacık Caminin mevcut durumu ayrıntılı bir şekilde incelendiğinde anıtlarda bozulmaya neden olan iç etkenlerden zemin özellikleri ve konumu kaynaklı hasarların olduğu gözlemlenmektedir. Bununla beraber insan kaynaklı çağdaş eklerin zaman içinde yapıya eklendiği ve zarar verdiği, görsel kirlilik oluşturduğu görülmektedir. Ayrıca nem kaynaklı sorunlar duvar resimleri ve alçı süslemeler üzerinde yoğun bir şekilde kendini göstermektedir.

Zemin, arazi ve iklim koşulları incelendiğinde, zaman içinde caminin orijinal haline işin ehli olmayan insanların yaptığı çağdaş ve yanlış müdahalelerin yapıda ciddi sorunlara neden olduğu görülmektedir. Yapılan tespitler sonrası; cami zemininden kaynaklanan bir su hareketi sorunu olması durumunda bir drenaj sistemi oluşturularak suyun duvarlara ve zemine ulaşması engellenmelidir (Avcuoğlu, 2008).

Giriş kapısı ve kemerindeki tahribatlar incelendiğinde girişin orijinal haline getirilmesi için boya raspası ve kağıt hamuru uygulaması doğru bir uygulama olacaktır.

Süslemelerdeki bozulmalar ve tahribatlar ile ilgili tespitlerde duvar resimindeki bozulmalar dikkat çekicidir. Duvar resimlerinin bozulmasına neden olan etkenler, duvar resimlerinin yapımında kullanılan malzemeler ve teknolojileri, bozulma biçimleri ve nedenlerini araştırma ve koruma uygulamaları, koruma ilkeleri dikkate alınarak ve gerekli ön araştırma ve incelemeler geçerli ilkeler dahilinde, konusunda uzman kişilerin yardımı ile yapılmalıdır.

Duvar resimlerinin sağlıklı olarak onarılabilmesi ve yaşatılabilmesi için mevcut orijinal malzemelerine uygun olan onarım tekniğinin tespit edilmesi ve onarım malzemelerinin hazırlanması gereklidir. Diğer

tüm eski eserlerde olduğu gibi duvar resimlerinin de onarımları öncesinde gerek orijinal malzemelerinin gerekse kullanılacak malzemelerin tüm özellikleri bakımından tanımlanması gereklidir. Kullanılacak olan yeni onarım malzemelerinin orijinallerle uyumlu olması için bu tanımlamaların yapılması zorunludur. Orijinaline uygun olmayan yapı malzemeleri (harç-sıva) ve boyaların kullanılmasıyla ortaya birçok sorun çıkmaktadır (Dikilitaş, 2005)

Yapı içerisinde zemin ve dış cephe kaynaklı oluşan nem hem strüktüre hem de kalemişi duvar resimlerinde belirgin tahribatlar oluşturmaktadır. Yapıda gerek arazi içinde konumlanış biçimi ve zemin özellikleri gerekse de iklim şartları ve jeolojik hareketlere bağlı olarak fiziksel bozulmalar meydana gelmiştir. Bina görünüşünde yer alan çatlaklar, yakın geçmişte yaşanan şiddetli depremlerin olumsuz etkisini düşündürmektedir. Bununla birlikte yapıya uygulanan eklentilerin uzman olmayan kişiler tarafından yapılmış olması, caminin kimlik ve yerelliğine olumsuz etki etmektedir. Özellikle, son cemaat yerine yapılmış olan eklentiler, belirli plan ve estetik kaygı taşımadan uygulandığı için yapının ilk kimliğine aykırı görünüş oluşturmaktadır.

Tarihi yapılarda görülen pek çok hasarda yapının yer aldığı bölgenin iklim koşullarının (mikroiklim) etkili olduğu bilinmektedir. Yapının bulunduğu ortamın mikroiklim koşulları ile yapı malzemesinin sıcaklık ve nemi, hasara neden olan sürecin açıklanmasında ve dolayısı ile etkin koruma ve restorasyon metoduna karar verilmesinde yardımcı olmakta, ölçümler yaz ve kış dönemleri için tekrarlanmaktadır (Zerin & Sarıalioğlu, 2017).

Yapının bütünsel korumasında yapı dayanıklılığını ölçen testlerin yapılması zorunludur. Bu nedenle, yapının deprem testleri yapılmalı, çıkacak sonuçlar doğrultusunda gerekli müdahaleler uygulanmalıdır (Celep & Kumbasar, 2000). Taş malzemenin ve bağlayıcıların analizleri ayrıntılı olarak yapılmalı ve bu tespitler sonrası karar verilen malzeme ve yöntemlerle gerekli sağlamlaştırma işlemleri yapılmalıdır (Aköz, 2005). Yapının zemini gerekli tetkiklerle analiz edilmeli ve uygun yöntemlerle zemin sağlamlaştırma çalışmaları ilgili bilim dalları ile koordineli bir şekilde yürütülmelidir. Tarihi yapılarda kullanılan malzeme ve özellikleri, tarihi yapıyı oluşturan taşıyıcı sistem özellikleri, bu yapılarda meydana gelen hasarlar ve günümüzde uygulanan hasar tespit yöntemleri ile belirlenmelidir.

Tarihi yapıların güçlendirme çalışmasının çıkış noktasını, ülkeler ve milletler için anıtsal, tarihsel ve hatta psikolojik değeri olan kültürel miras türü yapıların, geleceğe en doğru şekilde aktarma çabası oluşturmaktadır. Daha açık bir ifadeyle, yapıyı özgün haliyle değerlendirip, ömrünü uzatmak esas amaçtır. (Mahrabel, 2006).

Kültür varlıkları geçmişin mesajlarını: yapım tekniklerini, dönemin sosyal hayatını, malzemesini, gelenekleri vb. gelecek nesillere, kısaca geleceğe taşır. Korumacıların amacı ise bu mesajı aslına uygun, orijinal şekli ile gelecek kuşaklara aktarmak amacıyla uygulamalar yapmaktır. Bilimsel Restorasyon ilkeleri çerçevesinde konunun uzmanlarının görüşleri doğrultusunda gerçekleştirilmelidir. Dönemin özelliklerini ve sanatını yansıtmamasından dolayı, eşsiz Kültür Varlıklarımızın korunması ve gelecek nesillere sağlıklı bir şekilde ulaşması son derece önemlidir. Tarihi yapılar insanlığın ortak hafızasında bir birlik oluştur ve aynı eksen etrafında birleştirir. Yaşadığımız kentlere, geçtiğimiz sokaklara, bizi geçmişe, ortak anılara yüzyıllar boyunca yerinde duran ve bağlayan tarihi yapılardır (Uçarkuş, 2017)

Sonuç olarak; gerekli uzman incelemeleri hassasiyetle yapılmalı ve planlanan süreçte, uygun müdahalelerle Ağacık Cami en kısa sürede restore edilip uygun şartlar dahilinde koruma altına alınmalıdır.

Yazarların Katkısı

Makale tek yazarlıdır.

Çıkar Çatışması Beyanı

Herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Yapılan çalışmada araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

Kaynaklar

- Aköz, F. (2005). Yığma kagir yapılarda hasar tespiti. *YDGA2005, Ortadoğu Teknik Üniversitesi*, 17.
- Anonim. (2013). Taş Bozulmalarını Teşhis Etme. İnşaat Teknolojisi-Milli Eğitim Bakanlığı
- Avcuoğlu M. B. (2008). *Meskun Bölge Yollarında Yağmursuyu Drenajı*. Yüksek Lisans Tezi, İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- Celep, Z., & Kumbasar, N. (2000). *Deprem mühendisliğine giriş ve depreme dayanıklı yapı tasarımı*. İhlas Matbaacılık.
- Dikilitaş, G., (2005). *Duvar Resimlerinin Bozulmasına Neden Olan Etkenler ve Koruma Uygulamaları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 94s.
- Kaderli, L. (2014). Kültürel Miras Koruma Yaklaşımlarının Tarihsel Gelişimi. *TÜBA-KED Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi*, (12), 29-41.
- Mahrabel H. A. (2006). *Tarihi Yapılarda Taşıyıcı Sistem Özellikleri, Hasarlar, Onarım ve Güçlendirme Teknikleri*. Yüksek Lisans Tezi, İTÜ, İstanbul, 113s.

- Massari, G., & Massari, I. (1985). Damp buildings, old and new. *Bulletin of the Association for Preservation Technology*, 17(1), 2-30.
- Sözlü, H. (2014). Balıkesir Burhaniye'de Ağacık Köyü Cami ve Tasvirleri. *Electronic Turkish Studies*, 9(1).
- Tabasso, M., (1992), *Soluble Salts: Formation, Decay Mechanisms*, MPC Notes, ICCROM, Rome.
- Uçarkuş, Ö. (2017). *Anıt Eserlerin Restorasyon ve Proje Uygulamalarında Karşılaşılan Sorunlar*. Yüksek Lisans Tezi. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi. Mühendislik ve Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul. 6s.
- Zerin, Z., & Sarıalioğlu, A. (2017). Restorasyon Uygulaması Yapılacak Tarihi Yapılarda Tahribatsız

Yöntemlerle Deprem Performansının İncelenmesi Örnek Çalışma: Sinop Tarihi Cezaevi. *Uluslararası Katılımlı 6. Tarihi Yapıların Korunması ve Güçlendirilmesi Sempozyumu*, 711-722.

© Author(s) 2023.

This work is distributed under <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>